

rendszerint nem is említik. Az országokon belüli és az országok közötti újraelosztás programja, a modernitás normájának (az egyenlő lehetőségek elvének!) komolyanvétele, a szocialista tendenciák elősegítése a modern korban, vagyis az emberi lakóhelyek és hagyományok megvédése a kapitalizmus állandóan forradalmasító hajtóerejétől – mindez tehát éppen annyira érvényes ma, mint száz évvel ezelőtt.

A politikát illetően jobb, ha megfeledekünk Marxról. Mivel nem volt politikaelmélete, ez meglehetősen felesleges tanácsnak tűnik. A szociáldemokrata politika a demokrácián, a demokratikus politizáláson belüli politika. Minden hiányossága vagy hibája ellenére ez a lehető legjobb politika. A demokratikus politizálást nem Marx találta fel, épp ellenkezőleg, elutasította, és nevetségesnek tartotta. Lenin, mint mondtam, politikai zseni volt. Marxra tett utalásai a hősimádat gesztusai voltak, hiszen ő egyedül találta fel az egész „marxista–leninista” politikai ideológiát. Ma nem tehetünk jobbat, mint hogy messzire elkerüljük a leninista politikát. Nem csupán azért, mert egy kegyetlen diktatúra stratégiájaként erkölcsi szempontból taszító, hanem azért is, mert gyámkodni akar egy ország lakosai fölött, ami azt eredményezi, hogy elkorcsosulnak politikai képességeik, minek következtében még a leninista intézmények eltűnése után is sokkal nehezebb feladat a demokrácia gyakorlása, mint amilyen egyébként. Ezt tapasztalhatták a kelet-európaiak az utóbbi tíz év során.

Végül pedig a leninista politikát azért kell elutasítani, mert a marxista–leninista politika nem váltja valóra azt, amit ígért: a gyorsabb, sikeresebb, barátságosabb modernizációt. Az igazság az, hogy a modernizáció szovjet módja volt a legkevésbé sikeres és a leglassúbb. Ami pedig a barátságosságot illeti, a szociáldemokrácia jobb alkut kínál. A hataloméhes, frusztrált értelmiségiek számára persze még mindig a leninizmus nyújtja a leggyorsabb és legkönnyebb utat a felsőbb pozíciókba; ez egy gigászi *ego-trip*. Mivel pedig mindig is lesznek hataloméhes, frusztrált értelmiségiek, valószínűleg semmiféle észérvm nem képes megakadályozni, hogy új totalitárius vagy kvázi-totalitárius pártok vagy országok alakuljanak ki ott, ahol a demokrácia még nem vert gyökeret. Ehhez azonban már senkinek nincs szüksége Marxra, de még Leninre sem.

A politikai intézmények emlékezete ugyanis hosszú távú.

Kutas József

A KÖD

„Magasztald az órát.”
(A Ruess Quartette jelmondata)

Egyszer csak eljöttek az őszi reggelek, és itt is maradtak.

Anna számára újdonság volt az egybefolyó szürkeség, amely a ház körül hullámozott, mint egy holt tenger. Nem tudta megszokni, így hát nem is próbálkozott vele, inkább az idő sajátosan egyedi idomításával foglalkozott.

Előbb a heteket tagolta napokra, majd a napokat fürge kis órákra, az órákat táncoló percekre osztotta, és ezeket az immáron áttekinthető egységeket rajzolta teli színes

ábrák és álombeli jelenetsorok sokaságával, mintha a rokokó egy kései művésze volna, aki a szépségbe menekül az egyhangú világból.

Mindez nem oldotta meg a helyzetet, csak segített megmérni a magány mélységét.

Anna mégsem panaszkodott. Egyrészt maga választotta egy évvel ezelőtt a XX. század utolsó évében azt a megoldást, hogy férjével s kisfiával hátat fordít az idegeskedő városoknak, és a hegyekbe költözik, ahol a természettel szövetséget kötve tisztán és elgondolkodva élik majd mindennapjaikat. Másrészt nem lett volna kinek panaszkodnia.

Maci – Márk – éppen csak elmúlt hétéves, és noha lényegesen empatikusabb volt kortársainál, nem lehetett partnere anyjának, Anna nem engedte volna.

Azok a ritka időszakok, amiket a homály körbefogta házban töltött, és a tengerfenékről felbukkanó bűvár kapkodó lélegzetvételével ezüstöt pucolt, kést élesített, kottorta el a folyóhoz vezető ösvény tarkójáról a havat, vagy ételt készített, szerinte bőségesen elegendők voltak annak bizonyítására, hogy él, s minden tekintetben megfelel azoknak az írott s íratlan törvényeknek, amelyek az anyai tennivalókat szabályozzák.

Márk áttekinthetetlenül hosszú délutánokat töltött kockái mellett az alig fűthető padlásszobában, amely a hidegért a fenyőerdő koronáit ellepő, burjánzó köd pazar képével kárpótolta.

– Mint egy király, aki a fejére húzta a palástját – magyarázta Annának a párolgó teáscsésze karimája felett.

Anna ilyenkor feltört a bugyborékoló mélységből, egy-egy szippantással akklimatizálódott, és bólintással fejezte ki elégedettségét kisfia nyiladozó értelmének újabb megnyilvánulása láttán, ám, mielőtt Maci bővebben kifejtethette volna, mit és hogyan gondol, újra alábukott a szivárványos képzelgések tengerébe.

Ide nem követhette senki. Forn, a férj messze járt. Anna úgy emlékezett rá, mint egy képeskönyv széles vállú, hermelinkacagányt viselő hősére, aki csak egy pillanatra topant be két kaland között, hogy hatalmas tenyerében felmelegítse az ő vacogó szívét, de már a kinti hangok felé fülel, amelyek nevéen szólítják.

– Forn – skandalja az arc nélküli, test nélküli kórus türelmetlenül –, Forn, mit késlekedsz, hívnak a távolok, Forn, siess már! – És Forn, aki autószerelő volt egészen addig, míg önhibáján kívül egy tömeges karambol okozója nem lett, s három évre felfüggesztették mint a katasztrófát előidéző, hibás fékrendszerrel rohanó öreg Opel szervizelőjét, Forn félrehúzta sápadt arca elől hosszú, barna haját, és engedelmeskedett. – Majd jövök. Várj, Anna, majd jövök. Tavaszra, ha nem, úgy nyárra itt leszek.

Még nem csukta be a távozás méla perce a kaput, a kertbe máris betódultak az őszi reggelek, tutuló, vonyító szelek és állandó éjszakát ígező szürkület alakjában. A hó esett, esett megállás nélkül, s előbb a fák törzse tűnt el, mintha elsüllyednének, azután pompás lombruhájuk merült alá, mártózott meg a fehérségben.

A nyáron még fecsegő, fűszeres illatot árasztó folyó megfagyott gally lett, amit a vadonnak egy atavisztikus vándora hajított a hóba, és Anna lábnyomai mintha minden áldott nap nagyobb kerülőt írtak volna le, mielőtt a vízre rátalált.

Ki tudná megmondani, eközben miféle ismeretlen tájakat barangolt be?

Maci építőkockákat tologatott, rákapott a rajzolásra, majd a festésre, maga költötte dalokat dúdolt a padlástérben, amely mind gyakrabban öltött olyan formát, amit a kisfiú fantáziája teremtett éppen, és hol elhagyott tornyot, hol biztonságos barlangot mintázott, miközben a szél csörgette a régi ház kúpcserpeit, mint játékos a csontkockákat.

Már nem látta jóságos királynak az egyre közelebb nyomuló rengeteget, sem palást-

nak a mélyülő, vészterhes havat, és a szél kiáltásai sem tűntek vidám madárcsapat boldog kurjantásainak, hanem rossz idők hírnökeinek élesen pendülő kürtszavaivá váltak.

Anna gyönyörű, fekete, fényes haja töredezett szurokkoszorúhoz hasonlított, és fehér arcában úgy világítottak a sötét szemek, mint a pitvarból behozott kosárból véletlenül elhullajtott széndarabok, amelyekre megfontolt lassúsággal hull, csak hull a hó, és temeti be egyre sűrűre tenyerével a sápasztó szél.

– Anya, mikor ér ide apa?

Maci reggeli rituáléja volt ez.

Egy elnagyolt, a mosómedve mozdulataihoz hasonlító mosakodást követően felkönyökölt a konyhaasztalra, közel a vaskályhához, és igyekezett elcsípni anyja röpködő tekintetét.

A kérdés látszólag felélesztette Csipkerózsika-álmából anyját, és a kivételes percek makulátlan tisztaságával ajándékozta meg.

Átnyúlt az asztalon, és kivette a kockacukrot Maci ujjai közül.

– Már eleget tettél bele, kisfiam.

– Anya, még nem raktam bele egyet sem – tiltakozott Maci, és apjától örökölt éretlendió-zöld szeme felragyogott fészülésre váró bozontja alól, s egy kis állat ravaszdi pillantásával kémlelte édesanyja fáradt, távoli arcát.

Ez a játék volt talán az egyetlen, ami a múltból megmaradt, ám ugyanazzal a szemcukorral voltak kénytelenek játszani, mivel a többi mind-mind elfogyott.

– Nem ehetsz annyi édességet, Maci. Nem tesz jót a fogaidnak. Egyél almát!

– Jó, anya, eszem almát – mondta Maci.

Gyümölcs sem volt már a kamrában, de ez nem lehetett akadály. A kisfiú felpattant az asztal mellől, kirohant, majd visszazáguldott, és hangosan őrlötte rizksása fogaival a semmit.

– Ne csámcsogj – mondta szelíden Anna. – Hagyd apát dolgozni!

– Segíthetek neki? – kérdezte reménykedve Maci.

– Tudod, hogy nem szereti, ha zavarják – volt erre a válasz, és Anna egy türelmetlen mozdulattal jelezte, elég az okatlan fecsegésből, rá és fiára sok tennivaló vár, s mindez nem egyszerűen feladat, hanem komoly munka, és elmulasztása ennek értelmében súlyos kötelességmulasztás. – De megkérdezheted, ha annyira akarod.

– Adogatom a csavarkulcsokat! – pattant fel Maci, és surrogó, könnyű léptekkel ismét bejárta a szűk előszobát, amelyet régi vattakabátokkal tömtek meg, hogy ne szökjön el a meleg (Anna ebben a családját féltő háziasszony gondosságának újabb bizonyítékát látta, míg Maci a világoszöld és fakókék pufajkák gazdáit leste, amikor csak tehetette), és csacsogva közölte a végeredményt.

– Apu azt üzeni, nem zavarom, de nem tudok segíteni, mert a tengelyt forrasztja éppen. Anya, felmegyek örködni, rendben?

– Menjél, kisfiam, csak vigyázz, le ne ess! – mondta Anna, és felvette a csészét, s vitte a csorba porcelánmosogatóba, amely úgy uralta a csaknem bútor nélküli konyhát, mint halászkikötőt a hadihajó. – Menj csak. Mindjárt kész az ebéd.

A szél rázendített, és a komoly melódia dallamára rázta, ölelgette a terhük alatt rogyadozó fákat. Betemette már a ház déli oldalát, míg a többi irányból a köd végezte szokásos ellenőrző sétáját; a köd, amely olyan kimérten és nyugodtan mozgott, mint egy ember, aki betéve tudja útjának minden méterét.

Maci üdvözölte a ködöt. A sűrűre fal határozott, karakteres arcvonásokkal rendel-

kezett, egyenes szálú szöghaját a túlevelek miatt rövidre nyírta, és kezét mindig lelógatva tartotta törzse mellett, mintha bőröndöt cipelne. Lassan lépegetett, eltolva a nagy hópelyhek csillogó paravánját maga elöl, mint egy színész, aki bonyolult jelenetben szerepel, máskor meg egész egyszerűen összetörte a hóesés gyöngyszerű láncát, és kacagva szórta szét a magasban.

S a köd hangokat bocsátott ki magából, huhogó állati és mormoló emberi hangok furcsa egyvelegét, amelyek Macit régi életének barátaival közösen játszott komédiáira emlékeztették, a gyerekek különös keverék nyelvére – ezt csak a beavatottak értik (akárcsak a navahó indiánok beszédét), és ők sem mindig használják.

Nyögött, énekelt a ház körül menetelő köd, akár az unatkozó katona, aki a nyári szabadságon megismert lány ölelését idézi fel bús, monoton nótájában, és Maci, a felismerhetetlen színű sálakba bugyolált kislány azt vette észre, hogy vele együtt zümmög, mint a lámpafény bűvölte esti bogarak.

Az elmúlt éjjelen különösen erős vihar toppant a völgybe, így hát Anna hajnalban képtelen volt kilépni a szabadba, és megtenni kötelező lépéseit a folyópart alá vajt lék felé, amelyből néha egy csuka dugta fel ezüstsíkos fejét.

Haldokolt az ócska generátor a pincében.

A kályha vadul füstölt, akár egy bolond öregember, és a füst, amely egyesülni akart az üvegen túli köddel, neki-nekirentott az ablaknak, mint egy bennrekedt nagy madár, és erős szárnyaival szinte hallhatóan ütötte a falat. Sem az ajtót, sem az ablakot nem lehetett kinyitni többé a kegyetlen szél miatt, és a levegő észrevétlenül sűrűsödött odabent, akár egy szájával lefelé fordított pohárban.

– Anya, mikor ér ide apa? – kezdte Maci.

Anna köhögött, és zavartan nézett az asztalon könyöklő kislányra. Ezúttal nem nyúlt a keze felé, nem vette ki belőle a cukrot. Csak figyelte mozdulatlan szempillákkal, mo-solytalanul, szépen, mint egy szobor, s furcsán, szaggatottan vette a levegőt.

Maci megismételte a kérdést.

– Menj, nézd meg – mondta hirtelen Anna, és mivel a kislány csak bámult rá, két üres tenyerét koldusként felfelé fordítva, váratlanul felcsattant. – Menj fel a toronyba, és nézd meg! Nem értesz, kislány?

– Megyek, anya – lehelte Maci, és felhágott a recsegő, ingatag lépcsősoron, miközben szokása szerint kihagyott minden második fokot, mert azokban a szellemek szunnyadnak.

A padlástér szanaszét hajigált építőkockák zsidvasára volt (öt nagy dobozzal hoztak el a városból), műanyagból, rongyból és fából készített állatoké és katonáké, autóké, összegyűrt vagy szépen kisimított papírlapoké, felhalmozott dobozoké (egy cölöpvár gyermekmása) s a Maci által jelentéssel felruházott egyéb limlomoké. Egy hétéves kislány szomorú kiállítóterme, amit nem látogat senki, csak a meglazult lécek fotocellás ajtóin át a szél.

Maci az egyetlen ablakhoz szaladt, amely a ház nyugati oldalán árvalkodott, s amelyről Forn elutazása előtt azt mondta:

– Ha százszor kinézel rajta, fiam, százegyedszer megpillantasz, amint jövök át a völgyön, és integetek.

De hát Maci nem tudott számolni. Felsőcsoportos volt ugyan, de az ő Tapsi-hapsi óvodájukban nem volt divat iskola-előkészítő foglalkozásokat tartani, így sem ő, sem más gyerek nem ismerte a betűk vagy a számok világát, hacsak szülei meg nem tanították nekik, vagyis el nem végezték a beavatás bonyolult szertartását.

Maci odavackolta magát a keskeny ablak elé, amely valóban egy óriás lőréséhez hasonlított, és rezzenéstelen arccal fürkészte a ködöt, amint szokás szerint gnómszerű, kényelmes járással cammogott, elhessentve masszaarca elől a hópihelegyeket.

A kisfiú lélegzete átmenet nélkül felgyorsult.

A ködöt most füstöt fúvó sárkánynak látta, amely dühödt horkantásaival felveri a fagyos világ alvó lényeit, majd másodpercek múltán változott a kép, és lám, egy óriási bálna úszott el az ablak alatt méltóságteljes tempóban, s legyezőszerű, sötétszürke tajtékat lövellt ki, mintha barlanggyomrában, a hús és a zsír katedrálisában pogány szertartás tüzeit gyújtották volna meg a papok, akik titkon ligetek isteneinek áldoznak.

Maci felkiáltott.

– Mi történt, kisfiam? – Anna nem értette, miért nem tudja most használni az időt felosztó varázskereket, amely egy helyben állt, mint a halott mókus kalitjában a játék pörgettyű, és nem röpítette mesés, csodahozó partokra. – Látsz valamit?

Maci szája és orra elé szorította a kezét. A ködöt mintha széttolta volna egy kéz; egy kéz, melynek emberalakja volt.

Forn lépkedett a ház felé, egyre gyorsabban és gyorsabban, ahogyan a két szeretett és odahagyott szív verte rohanó lábának táncához a talpalávalót.

– Jön!

Anna ujjjaival beletúrt a hajába, és egy ősi mozdulat rutinjával szépítkezett.

– Kicsoda jön, kisfiam?

– Apa jön! – kiáltott Maci odafentről, és szemét elhomályosították a könnyek. A szélvihar elérte tetőfokát, és olyan hanyagul, mégis a célra koncentrálni dobálta a ház faszervezetét, ahogyan kockát gurít a kigyerek, papírsárkányt röpít fiával a felnőtt férfi, s ahogy munkája fölé hajolva számlálja a szemeket az asszony, aki rózsaszín rugdalózót köt.

Valóban Forn rohant öles léptekkel a fenyvesen keresztül, és a recsegő-ropogó, őrült léptek ritmusában égett a ház, lángnyelveket dobálva a ködbe, egy cigarettázó, rop-pant árnyék eldobált, lobogó gyufaszálait.

Jónás Tamás

BOLONDOS

Változni vagy -tatni nem igazán tudtam.
 Házam sem épült, de megházasodtam.
 Hátra vagy előre nem néztem. Hazudnék
 valami bölcsset, hogy miért, hogyha tudnék.
 Alig is tanultam. Amit tudok, tudtam.
 Vagyis dehogy: sokat – mégiscsak hazudtam.
 Vagyis mégse: merthogy magamtól tanultam.
 Vagyis attól, aki bennem él vagy hagyott
 abból a tudásból egy jó nagy adagot,